YARGITAY DERGİSİ
JOURNAL OF THE COURT OF CASSATION
YD, CİLT/VOLUME: 48, SAYI/ISSUE: 3, TEMMUZ/JULY 2022
SS./PP. 913-936

HAYATIN OLAĞAN AKIŞINA AYKIRILIK KAVRAMININ İSPAT HUKUKU AÇISINDAN DURUMU

THE STATUS OF THE CONCEPT OF VIOLATION WITH THE ORDINARY FLOW OF LIFE IN TERMS OF PROOF LAW

Hakan ERZEYBEK*

ÖZ

Yargılamanın lehe sonuçlanması, ispat faaliyetinin başarısına bağlıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 190'ıncı maddesinde düzenlenen ispat yükü, bir vakıanın hukuki sonucundan lehine hak çıkarmak isteyen kişinin o vakıanın ispatsız kalması riskini taşımasını ifade etmektedir. Öğretide ve uygulamada, ispat yükünün hayatın olağan akışını aykırı durumu iddia eden ya da savunmada bulunan kimsenin üzerinde olduğu belirtilmektedir. İspat yükü üzerindeki etkisi nedeniyle hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, hukuk sistemimiz açısından önem arz etmektedir. İspat hukuku bakımından önemine karşılık, hayatın olağan akşına aykırılık kavramı, yasalarla düzenlenmemiş olup, yargısal içtihatlarla geliştirilmiştir. Hayatın olağan akışına aykırılıktan ne anlaşılması gerektiğini, kavramın kapsamını ve hukukî niteliğini belirlemek güç olsa da, yargısal ve bilimsel içtihatlar bu konuda yol gösterici olmaktadır. Bu çalışmada öncelikle, hayatın olağan akışına aykırılık kavramı tanımlanmış, kapsam ve hukukî niteliği üzerinde durulmuştur. Kavramın hukukî niteliği bağlamında benzer kurumlardan farkları ortaya konulmuştur. Daha sonra, kavramın ispat hukuku ve özünde ispat yükü ile ilişkisi anlatılmış, Yargıtay'ın konu

Makalenin Geliş Tarihi : 06/06/2022
Makalenin Kabul Tarihi : 06/07/2022

* Yargıtay 6. Hukuk Dairesi Tetkik Hâkimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Doktora Programı Tez Dönemi Öğrencisi. e-mail: h.erzeybek@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1857-3547

hakkındaki farklı kararlarına da yer verilmiştir. Hayatın olağan akışına aykırılığın özel hukuk karakterli olması nedeniyle, ceza hukukundaki uygulamaları, bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Normal durumun aksi, ispat hukuku, ispat yükü, fiili karine, ispatsızlık riski, tecrübe kuralı

ABSTRACT

The favorable outcome of the trial depends on the success of the proving activity. The burden of proof regulated in article 190 of the Code of Civil Procedure means that the person who wants to make a right in favor of the legal outcome of a case bears the risk that the case will remain unproven. In teaching and practice, it is stated that the burden of proof is on the person who claims or defends the situation contrary to the ordinary course of life. Due to its effect on the burden of proof, the concept of contradiction to the ordinary course of life is important for our legal system. Despite its importance in terms of proof law, the concept of contravention of the ordinary course of life is not regulated by law and has been developed by judicial jurisprudence. Although it is difficult to determine what should be understood from the contradiction to the ordinary flow of life, the scope and legal nature of the concept, judicial and scientific jurisprudence provides guidance in this regard. In this study, first of all, the concept of contradiction to the ordinary flow of life was defined, and its scope and legal nature were emphasized. In the context of the legal nature of the concept, its differences from similar institutions have been revealed. Then, the relation of the concept with the law of proof and the burden of proof in essence is explained, and different decisions of the Supreme Court on the subject are also included. Since the violation of the ordinary course of life has a private law character, its applications in criminal law are excluded from the scope of this study.

Keywords: Contrary to the normal situation, law of Evidence, burden of proof, presumption of fact, risk of not proving, rule of experience**.**

GİRİŞ

İspat yükü, maddi hukuk temelli olmakla birlikte, bir usul hukuku müessesesidir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) sisteminde ispat, bir yük olmasının yanında taraflara bir hak olarak da tanınmıştır.

Hayatın olağan akışına aykırılık, yüksek yargı uygulamalarıyla şekillenmiştir. Kavramın kanunlarda açıkça düzenlenmemiş olması, kapsamı ve hukukî çerçevesinin belirlenmesinde problem oluşturmaktadır. Hayatın olağan akışına aykırılık, ispat yükünün dağılımında önemli bir etkiye sahiptir. Öğretide ve uygulamada ispat yükünün normal duruma dayanan kişiye ait olmadığı ve hayatın olağan akışına aykırı iddia veya savunmada bulunan tarafa ait olacağı ifade edilmektedir. Bunun yanında, yüksek mahkeme uygulamalarında hayatın olağan akışına aykırılığın ispat yükü dışında farklı hukukî müesseseler açısından da kullanıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada, yargısal içtihatlar ile geliştirilen hayatın olağan akışına aykırılık kavramının tanımı, kapsamı ve hukukî niteliğinin belirlenmesi ile ispat hukuku açısından önemi üzerinde durulmuştur. Yüksek mahkeme uygulamaları ve öğretinin konu açısından ayrılan yönleri üzerinde durularak, Yargıtay'ın hayatın olağan akışına aykırılık kavramı ile ilgili özel hukukun farklı alanlarındaki kararlarına da yer verilmiştir. Hayatın olağan akışına aykırılık kavramın ceza hukuku açısından durumu, bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

A. HAYATIN OLAĞAN AKIŞINA AYKIRILIK KAVRAMI, KAPSAMI VE HUKUKÎ NİTELİĞİ

1. Hayatın Olağan Akışına Aykırılık Kavramı

Hayatın olağan akışına aykırılık, uygulama ve öğretide oldukça sık rastlanan bir kavramdır. Mecelle[1]nin 77'nci maddesinde, "*Beyyine,*

1 Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye, Osmanlı Devleti'nin son döneminde uygulanan medenî kanunudur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ekinci, Ekrem Buğra; "Mecelle Hakkında Değerlendirmeler", (Adalet Dergisi, Y. 2019/1-2, S. 62-63, s. 335-356), s. 336.

hilafı zahiri ispat içindir." şeklinde düzenlenme ile normal durum ve ispat yükü arasındaki ilişki düzenlenmiş bulunmaktaydı[2]. Buna karşılık, ne Mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) ne de, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda hayatın olağan akışına aykırılıkla ilgili düzenleme bulunmamaktadır. Hayatın olağan akışına aykırılık kavramı ile ilgili yürürlükte olan hukukta, başkaca bir düzenleme ve tanımlama da mevcut değildir. Bununla birlikte, söz konusu kavram, Yargıtay uygulamalarıyla şekillenmiş bulunmaktadır.

Yargıtay, hayatın olağan akışına aykırılığı, istikrarlı bir şekilde kabul etmesine rağmen, kavramın açık bir tanımını yapmamıştır. Bunun yerine, hayatın olağan akışını, "*olayların sebep sonuç ilişkisi içerisinde gerçekleşip gerçekleşmediği ya da toplumsal yapı içerisinde olağan karşılanabilir olup olmadığı*" şeklinde ifade etmeyi tercih etmiştir[3]. Yargıtay bazı kararlarında, hayatın olağan akışına aykırılık kavramı yerine, "*olağan durumun aksi*", "*normal durum*", "*işlerin olağan akışı*", "*olağan koşullar*" terimlerini kullanmaktadır[4]. Yargıtay'ın hayatın olağan akışına aykırılık kavramını, "*normal durumun aksi*" olarak belirtmiş olduğu kararları da vardır[5].

Kavramın tanımının yapılabilmesi için "*olağan durum*" dan ne anlaşılması gerektiği öncelikle açıklanmalıdır. Sözlük anlamıyla "*ola-*

2 Taşpınar, Sema: "Fiili Karinelerin İspat Yükünün Dağılımındaki Rolü", (AÜHFD, S.1996/1-4, s. 533-571), s. 551; Demir, Abdullah, "Yargıtay İçtihatlarındaki Hayatın Olağan Akışı Kriteri", (Terazi Dergisi, Aralık/2008, S.28, (s.129-133), s. 131.

3 Uyar, Talih: "İİK'nın 280. Maddesi Kapsamında İptale Tâbi Kimi Tasarruflar", (ABD, S. 2014/3, s. 414-448), s. 429; Demir, s. 130.

4 Y. 6. HD, 20.04.2022 tarih ve 2021/4013 E.-2022/2065 K; Y.10. HD, 07.04.2022 tarih ve 2021/10203 E.-2022/5169K.; Y. 1. HD, 30.03.2022 tarih ve 2022/1720 E.-2022/2583 K, (UYAP, Erişim tarihi: 03.06.2022).

5 "*Normal durumun aksinin ispatı; (ki normal bir duruma dayanan tarafın, bu iddiasını ispat etmesi gerekmez; bilâkis, ispat yükü bu normal durumun aksini iddia eden tarafa düşer.)*" şeklinde ifade edilmektedir, YHGK, 10.03.2010 tarih ve 2010/4-125 E.-2010/144 K. (UYAP, Erişim tarihi: 03.06.2022).

ğan" kavramı, alışılmış, sıklıkla olagelen, tabii ve normal durum olarak tanımlanmaktadır[6].

Hayatın olağan akışı kavramı, öğretide de tanımlanmaya çalışılmıştır. Bazı yazarlar, hayatın olağan akışı kavramını, sosyal yapı içerisinde insanların geçmişten günümüze tekrarladıkları, genel insan davranışları olarak belirtmiştir[7]. Hayatın olağan akışı kavramını, yaşam içerisinde sık tekrar eden, tekrarlanması her zaman ihtimal dâhilinde olan olaylar ile bilimsel ve teknik bilgilerin oluşturduğu, kendilerini oluşturan somut olaylardan bağımsız hale gelmiş kurallar olarak nitelendiren yazarlar da vardır[8].

Yukarıdaki tanımalar ışığında hayatın olağan akışına aykırılık, insanların ve toplumun, sosyal yapı içerisinde yapa geldikleri olağan davranış kurallarına ve yaşam olaylarının normal seyrine aykırılık olarak tanımlanabilir[9].

2. Hayatın Olağan Akışına Aykırılığın Kapsamı

Hukukî olay, dış dünyada meydana gelen ve kendisine hukukî bir netice bağlanan durumdur[10]. Geniş anlamda hukukî olayda, insan iradesi göz önünde tutulmazken; dar anlamda hukukî olayda ise, insan davranışları önem taşımaktadır. Dar anlamda hukukî olay (hukukî fiil), kendisine hukukî sonuç bağlanan iradî insan davranışları olarak ifade edilmektedir[11]. Alelade yaşamsal olaylar, hukuk düzeni açısından bir değer taşımamaktadır. Önemli olan söz konusu olay ya da insan davranışına, hukukî sonuç atfedilmesidir[12].

6 02.06.2022 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

7 Uyar, s. 429.

8 Alangoya, Yavuz: Senede Karşı Senetle İspat Kuralı ve Hayatın Olağan Akışı Kavramı", (Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan, Y. 2004, s. 521-531), s. 528.

9 Uyar, s 429; Demir, s. 129.

10 Öztan, Bilge: Medenî Hukukun Temel Kavramları, 23. Baskı, Ankara, 2006, s. 84.

11 Öztan, s. 84.

12 Öğretide, dış dünyadaki bir olayın ya da insan davranışının yanında, belirli bir zaman aralığının bizzat kendisinin de (olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı gibi)

Geçmiş zaman deneyimleri doğrultusunda, yaşam içerisinde karşılaşılan ve bundan sonra da gerçekleşmesi muhtemel olaylar, hayatın olağan akışı kapsamındadır. Hayatın olağan akışı içerisinde, doğal olaylar olabileceği gibi insan davranışları da bulunabilir. Ancak, her yaşamsal olay ya da insan davranışına hukukî bir sonuç atfedilemeyeceği için, bazı yaşamsal olaylar ve insan davranışları, hayatın olağan akışı kavramının kapsamı dışında kalır. Özellikle, kişilerin dış dünyaya yansımayan içsel durumları ve düşünceleri, soyut olduğu için kavramın kapsamında değildir. Kavramın kapsamını, dış dünyada somutlaşmış ve kendisine hukukî sonuç bağlanan insan davranışları ile hayat olayları belirlemektedir. Bir olayın hayatın olağan akışı içerisinde nitelendirilebilmesi için, kişilerden soyutlanarak süreklilik kazanmış, alışılmış tabiat olayı ya da iradî insan davranışı olması gerekir.

Hayatın olağan akışının kapsamını yer, zaman ve toplumsal yapı da belirlemektedir. İlk olarak, yer ve mekâna göre hayatın olağan akışı farklılık arz edebilir. Bir hâdise, bazı yerlerde olağan karşılanırken, bazı yerlerde ise, olağandışı olabilir. Hindistan da maymunların ev ve işyerlerinden hırsızlık olaylarında kullanılması olağanken, aynı durum, ülkemiz açısından olağandışıdır. İkinci olarak, hayatın olağan akışındaki bir durum zaman içerisinde de değişiklik gösterebilir. Yapay zekâ teknolojisinin gelişimi ile sürücüsü olmayan, otonom sürüş mekanizmasına sahip otomobiller, 1950'li yıllar açısından olağandışı olsa da günümüzde sıradanlaşmaktadır. Üçüncü olarak, toplumsal yapı, hayatın olağan akışını etkileyebilir. İlkel toplumlarda, kölelik olağan bir durumken, modern ve çağdaş toplumlarda, artık mümkün görülmemektedir.

3. Hayatın Olağan Akışına Aykırılığın Hukukî Niteliği

Hayatın olağan akışına aykırılık, yürürlükteki hukukta düzenlenmediğinden, kavramın hukukî niteliği, öğretide tartışma konusu olmuştur. Öğretide bazı yazarlar, kavramın hukukî niteliğinin bir yorum kuralı olduğundan hareket ederek, hayatın olağan akışına aykırılığı, hukukî olayların yorumlanmasında kullanılan bir ölçüt ve prensip olarak ifade etmiştir[13]. Hemen ifade etmek gerekir ki, hayatın olağan

hukukî sonuç oluşturabileceği belirtilmektedir., bkz. Öztan, s. 84.

13 Uyar, s. 429.

akışına aykırılık, bir hukuki olayın yorumlanmasında kullanılabilir ise de, hukuk kuralının yorumunda kullanılamaz[14]. Öğretide bazı yazarlar ise, hayatın olağan akışına aykırılığı, hatalı veya gerçek olmadığı ispat edilene kadar uygulanması gerekli karine olarak değerlendirilmektedir[15]. Hayatın olağan akışını, "*tipik hayat olayı*" olarak, hayat ve tecrübe kuralı bağlamında değerlendiren yazarlar da bulunmaktadır[16].

Kavramın hukukî niteliğinin net olarak ortaya konulabilmesi için bazı kavram ve kurumlar ile ilişkisine değinmek gereklidir.

Türk Medeni Kanunu'nun birinci maddesine göre, "*Kanun'da uygulanabilir bir hüküm yoksa hâkim, örf ve adet hukukuna göre karar verir."* Bu düzenleme gereği, örf ve adet hukuku kuralları, kanunlardan sonra hukukun ikinci kaynağıdır[17]. Örf ve adet hukuku kuralları, bir toplumda sürekli olarak tekrarlanması nedeniyle yerleşmiş olan ve ne zamandan beri uygulandığı bilinmeyen yazılı olmayan hukuk kurallarıdır[18]. Bir kavramın hukuk kuralı olabilmesi için toplum içerisindeki kişi davranışlarını düzenlemesi ve uyulmasının zorunlu olması gereklidir[19]. Hayatın olağan akışı kavramı, kişi davranışlarını düzenleyici bir etkiye sahip olmadığı gibi, uyulması zorunlu bir kural da değildir. Bu yönüyle, hayatın olağan akışına aykırılık, bir hukuk kuralı olmadığı için örf ve adet hukuku kuralı olarak nitelendirilemez.

Kamu düzeni kavramı, belirli bir ülkedeki insanların güvenlik, sağlık, dirlik ve esenliği için alınan önlemler ile gerekli koşulların sağlanması olarak ifade edilmektedir[20]. 1982 tarihli Türkiye Cumhuri-

14 Hukuk kurallarının yorumlanmasında kullanılan metod ve yorum türleri, çalışmamızın kapsam ve sınırını aştığından ayrıntıya girmekten kaçınıyoruz. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, s. 133 vd.

15 Demir, s. 129.

16 Keser, Leyla: "İlk Görünüş İspatı", (Prof. Dr Mahmut Tevfik Birsel'e Armağan, İzmir, 2001, s. 231-250), s. 236.

17 Demir, s. 129; Öztan, s. 113.

18 Öztan, s. 151.

19 Öztan, s. 16.

20 Özdemir, Ali: "Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması Örneği)",

yeti Anayasası'nın birçok maddesinde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması sebepleri arasında kamu düzeni bulunmaktadır[21]. Yine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve eki protokollerde de kamu düzeni kavramından bahsedilmektedir[22]. Hayatın olağan akışı, yazılı ya da yazısız hiçbir hukuk kuralında açıkça düzenlenmiş değildir. Her iki kavram da sosyal hayatla bağlantılı olduğu için benzerlik taşımaktadır[23]. Buna karşılık, kamu düzeni, daha geniş ve kamusal yönlü olup, hayatın olağan akışının daha dar ve özel hukuk karakterli olması nedeniyle iki kavram birbirinden ayrılmaktadır[24].

Tecrübe kuralları, genel, soyut ve gelecekte yeni olaylar için de değerlendirilebilen kurallar olarak ifade edilmektedir[25]. Tecrübe kuralları, tipik hayat olayı ile ilişki içerisinde, sebepleri ve sonuçları belirli soyut kurallardan oluşmaktadır[26]. Bu kurallar, genel hayat deneyleri veya bilimsel araştırmalar sonucunda bulunmuştur. Tecrübe kuralları, yaşam içinde özel bir meslek ya da konuya göre bilgi veren kurallar olarak da ifade edilmektedir[27]. Tecrübe kuralları, somut bir vakıa olmayıp, onu oluşturan olaylardan soyutlanarak, bağımsız hâle gelmiş bulunmaktadır[28]. Bu açıdan hayatın olağan akışı kavramı, tecrübe kuralları ile uyum içerisindedir.

(International Journal Of Legal Progress, Volume: 2, Number: 2, 2016, s. 78-115), s. 83; Kaplan, Onur: "Kamu Düzeni Kavramının Sportif Faaliyetler Yönünden Etkileri (İdare Hukuku Odaklı Bir Analiz)", (Yaşar Hukuk Dergisi, C.III, S.II, 2021-Temmuz, s. 35-83), s. 40.

21 1982 tarihli Anayasa'nın 21, 22, 26, 28, 31, 33, 34, 51 ve daha birçok maddesinde kamu düzeni kavramından bahsedilmektedir.

22 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6, 9, 10, 11'inci maddeleri ile sözleşmenin eki mahiyetindeki protokollerde kamu düzeni kavramı mevcuttur.

23 Demir, s. 131.

24 Demir, s. 131.

25 Taşpınar, s. 538; Yıldırım, Kamil: Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul, 1990, s. 114; Keser, s. 236.

26 Keser, s. 236.

27 Yıldırım, s. 115.

28 Başözen, Ahmet: Medeni Usul Hukukunda İlk Görünüş İspatı, Ankara, 2010, s. 159.

Hayatın olağan akışı kavramının tecrübe kuralları ile bağlantılı olması nedeniyle, temelinde tecrübe kuralı bulunan ilk görünüş ispatı ile de karşılaştırılması gereklidir. İlk görünüş ispatı, "*Hâkimin mevcut olan fiili olaylardan, yaşam deneylerine göre, kural olarak, bu olaylarla bağlantılı olan diğer bir olay için çıkarım yapması*" şeklinde ifade edilmektedir[29]. İlk görünüş ispatının dayanağında belirli bir tecrübe kuralı bulunmaktadır[30]. İlk görünüş ispatında, bir vakıanın aksinin muhtemel olduğu iddia edilmediği sürece, ancak öyle olabileceği ve vakıanın ilk görünüşteki şekli esas alınmaktadır[31].

İlk görünüş ispatı ile hayatın olağan akışı kavramı birbirine benzer mahiyette olsa da bazı açılardan farklılık arz etmektedir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse; yoğun sis ve kaygan zeminde, A ve B araçları arasında zincirleme gerçekleşen trafik kazasında, hayat ve tecrübe kurallarına göre, A aracının hava ve yol durumuna riayet etmeyerek, B aracına arkadan çarptığı, ilk görünüştür. Bununla birlikte, B aracının sürücüsünün zeminin kaygan olması nedeniyle otomobilin hâkimiyetini kaybederek, aracı geriye kaydırması sonucu A aracının ön kısmından çarpmış olması da muhtemeldir. İşte, ikinci durum, tüm olasılıkları göz önünde tuttuğu için hayatın olağan akışı kavramı ile açıklanabilir. Dolayısıyla hayatın olağan akışı, tüm olasılıkların sentezlenmesi sonucu yapılan bir çıkarımsal faaliyet olarak ortaya çıkmakta, ilk görünüş ispatı ile bu noktada ayrılmaktadır.

Öğretide, hayatın olağan akışına aykırılığın bir karine olduğunu belirten görüşler bulunmaktadır[32]. Kanımızca, karine türleri gözetilmeksizin hayatın olağan akışına aykırılığın hukukî niteliğinin sadece bir "karine" olduğu şeklinde ifade edilmesi yerinde değildir. Bu nedenle, karine türlerine göre bir ayrım yapılması gereklidir. Karine, bilinen bir olgudan bilinmeyen bir olgunun ya da hukukî durumun

29 Keser, s. 231.

30 Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet: Medeni Usul Hukuku, 12. Baskı, Ankara, 2011, s. 461; Keser, s. 236.

31 Pekcanıtez/Atalay/Özekes, s. 460-461.

32 Demir, s. 129; Uyar, s. 429.

varlığı yahut yokluğu sonucunun kabul edilmesidir[33]. Karine içerisinde iki vakıa bulunmaktadır. Karine, karine temeli (bilinen vakıa) ve karine sonucundan (bilinmeyen-uyuşmazlığın hâlli açısından önem taşıyan vakıa) oluşmaktadır.

Karine, kanunî ve fiilî karine olmak üzere ikiye ayrılmaktadır[34]. Kanunî karineler, kanun tarafından belirli bir olaydan belirli olmayan bir olay için çıkarılmış sonuçlardır. Kanunî karineler, kesin ve adî kanunî karine olarak, ikiye ayrılır[35]. Kesin kanunî karinenin aksi, ispat edilemez ve kesindir[36]. Adî kanunî karine ise, aksi ispat edilebilen karineler olup, aksi ispat edilinceye kadar hukukî sonuç doğurur[37].

Fiilî karine, bilinen bir vakıadan, hâkimin yaşam tecrübelerine dayanarak bilinmeyen bir vakıa hakkında sonuç çıkarmasıdır[38]. Fiilî karinelerde de, karine temeli ve karine sonucu olmak üzere iki ayrı vakıa bulunmaktadır[39]. Karine temeline dayanan taraf, karine temeline

33 Atalı, Murat/Ermenek, İbrahim/Erdoğan, Ersin: Medenî Usûl Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 2021, s. 475; Peksöz, Vildan: "Ziynet Eşyalarının İadesi Davasında İspat Yükü", (İstanbul Hukuk Mecmuası, Y. 2021, S. 79/1, s. 193-209), s. 199; Öztan, s. 212; Karslı, Abdurrahim: Medenî Muhakeme Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, 2012, s. 558; Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet, s. 434; Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı 23. Baskı, Ankara, 2012, s. 364.

34 Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 364.

35 Peksöz, s. 199.

36 Türk Medenî Kanunu (TMK)'nun 1020'nci maddesinin 2'nci fıkrası gereği, tapu sicilindeki bir kaydın bilinmediği iddiası ileri sürülemez. Bkz. Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 365.

37 Birlikte ölüm karinesine göre, birden fazla kişinin hangisinin önce ya da sonra öldüğü ispat olunamazsa birlikte ölmüş sayılırlar. Ancak bu durumun aksi, ispat edilebilir (TMK, m. 29). Birlikte ölüm karinesi, aksi ispat edilinceye kadar hukukî sonuç bağlanan adî kanunî karinedir. Bkz. Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 365.

38 Göksu, Mustafa: "6100 sayılı Hukuku Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları", (HHFD, 2011, C.1, S. 1, s. 53-65), s. 63.

Taşpınar, s. 536; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, s. 554; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 476; Başözen, s.69; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 364; Peksöz, s. 199; Göksu, s. 63.

39 Peksöz, s. 199.

konu vakıayı ispat etmesi durumunda karine sonucundan yararlanır[40]. Fiilî karineler, kanunla düzenlenmemiş, yargısal ve bilimsel içtihatlarla gelişmiştir[41].

Hayatın olağan akışı içerisinde, geçmiş tecrübelere konu bir vakıanın mevcut bir vakıa açısından değerlendirilmesi gerekecektir. Hayatın olağan akışı da fiilî karineler gibi kanunla düzenlenmemiştir. Öğretide, haklı olarak belirtildiği üzere, hayatın olağan akışına aykırılık, fiilî karineler çerçevesinde değerlendirilmelidir[42]. Yargıtay da, hayatın olağan akışına aykırılık ile fiilî karineleri kastetmektedir[43].

Yüksek yargı uygulamalarında, hayatın olağan akışına aykırılık ile fiilî karinenin aynı amaçla kullanıldığı gözetildiğinde fiilî karineler ve varsayım (fiksiyon) arasındaki ayrıma da değinilmelidir. Varsayım (fiksiyon), kanun koyucunun belirli bir hukukî durum açısından öngördüğü sonucu, başka bir durum açısından da mümkün görmesidir[44]. Varsayımda tek bir vakıa vardır. Fiilî karinede, iki ayrı vakıa bulunduğundan, varsayım, bir fiilî karine değildir.

40 Topuz, Gökçen: Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat, Ankara, 2012, s. 125; Peksöz, s. 199; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 365; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 477.

41 Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 187'nci maddesinin 2'nci fıkrasındaki "*herkesçe bilinen vakılar*" kavramının fiilî karineler için dolaylı olarak yasal dayanak olabileceği yönündeki görüş için bkz. Atalı/ Ermenek/Erdoğan, s. 476; Göksu, s. 63.

42 Peksöz, s. 201; Göksu, 63; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, s. 446.

43 "Yargıtay'ın ve Dairenin yerleşmiş uygulamalarına göre, eşlerden birinin anne veya babalarından gelen mallar söz konusu olduğunda; satış gösterilse dahi mal bağış olarak değerlendirilmektedir. Bu tasarruf işlemi, hayatın olağan akışına göre, fiili karine olarak, bağış kabul edilmektedir." Y. 8. HD, 10.06.2019 tarih ve 2018/13108 E.-2019/5636 K., (UYAP, Erişim tarihi: 04.06.2022).

44 İcra ve İflas Kanunu'nun 278'inci maddesinin 3'üncü fıkrasındaki karı koca arasındaki bazı ivazlı işlemlerin bağışlama kabul edilerek tasarrufun iptali davasına konu olması, bir varsayımdır. Bkz. Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 475; Pekcanıtez/ Atalay/Özekes, s. 437-438.

B. HAYATIN OLAĞAN AKIŞINA AYKIRILIĞIN İSPAT HUKUKUNDAKİ DURUMU

1. Genel Olarak

Bir hukuk kuralının uygulanması, o hukuk kuralının koşul vakıalarının somut olay açısından gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesine bağlıdır[45]. İspat, dava konusu hakkın ya da buna karşı yapılan savunmanın dayandığı vakıaların mevcut olup olmadığı konusunda mahkemede (hâkimde) kanaat uyandırma faaliyetidir[46]. Davaya konu iddianın veya savunmanın dayanağı, vakıalardır. İspatın konusu ise, tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek, çekişmeli vakıalardır (HMK, m. 187/1).

Tarafların lehe sonuç alabilmesi, yargılama sırasındaki ispat faaliyetinin başarısı ile ilgilidir. Bir davada, ispat açısından belirlenmesi gereken kimin, neyi, nasıl ispat edeceğidir. Kim sorusu, ispat yükünü, neyi sorusu, maddi vakıaları, nasıl sorusu ise, ispatın çerçevesini ilgilendirmektedir[47]. Bazı hâllerde uyuşmazlığın hâlli bakımından önemli olan ve kendisine sonuç bağlanan vakıanın ispatı gerekli olmayabilir. Çekişmesiz olan ve herkesçe bilinen vakıalar, ikrar edilmiş vakıalar ve karineye dayanan tarafın durumu, bu kapsamdadır.

2. Hayatın Olağan Akışına Aykırılığın İspat Yükü Açısından Durumu

İspat yükü, uyuşmazlığın hâlli bakımından önemli ve taraflar arasında çekişmeli olan vakıaların kim tarafından ispat olunacağı ile ilgilidir[48]. Türk Medeni Kanunu'nun 6'ncı maddesine göre; "*kanunda*

45 Pekcanıtez/Atalay/Özekes, 420; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 465.

46 Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 357; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, 420; Topuz, s. 32; Karslı, s.546; Umar, Bilge/Yılmaz, Ejder: İsbat Yükü, İstanbul, 1980, s. 2; Atalay, Oğuz: Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, İzmir, 2001, s. 5; Karahacıoğlu, Ali Haydar/Parlar, Aynur: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda İspat ve Deliller, Ankara, 2012, s. 33; Göksu, Mustafa: Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil, Ankara, 2011, (Göksu, Elektronik Delil), s. 107; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 465.

47 Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 466.

48 Atalı/Ermenek/Erdoğan, s .480; Umar/Yılmaz, s. 2; Atalay, s. 8; Karslı, s. 551;

aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispat ile yükümlüdür." İspat bir yükümlülük değil, bir yüktür[49]. İspat yükü üzerinde olan taraf, bunu gerçekleştirmek zorunda değildir. Ancak, ispat faaliyetini gerçekleştirememesi durumunda, hâkimin aleyhinde karar vermesi riski ile karşılaşması söz konusudur[50]. Öğretide, Türk Medenî Kanunu'nun 6'ncı maddesinde, ispatın bir yük olmasına rağmen, yükümlülük (zorunluluk) olarak düzenlenmesi, haklı olarak eleştirilmektedir[51].

İspat yüküne dair Türk Medeni Kanunu'ndaki düzenlemeden başka, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 190'ıncı maddesinin birinci fıkrasında da düzenleme bulunmaktadır. Buna göre, "*ispat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakıaya bağlanan hukukî sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir.*" İspat yükünün üzerinde bulunduğu tarafın ispat faaliyetini gerçekleştirememesinin sonucu, aleyhine karar verilmesidir[52]. İspat yükü üzerinde olan tarafın ispat faaliyetini gerçekleştirmesi durumunda artık vakıa ispat edilmiş olur.

Vakıanın belirsizliği sebebi ile hâkimin karar verememesi hâlinde, belirsizlik sebebi vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan lehine sonuç çıkaran taraf, ispat yükü altındadır. Başka bir deyişle, bu belirsizliğin riskine kimin katlanacağı ya da belirsizliğin hangi taraf aleyhinde yorumlanacağı, ispat yükü ile belirlenir. İspat yüküne ilişkin genel kural bu olmakla birlikte, istisnaî bazı özel durumlar vardır. Bu özel durumlardan biri, ispat yükünün kanun tarafından kime ait olduğunun doğrudan tayin edilmiş olmasıdır[53]. Yine, adî kanunî karineler de genel kuralın istisnalarındandır (HMK, m. 190/2).

Topuz, s. 35.

49 Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 360, Atalay, s. 14; Umar/Yılmaz, s. 3; Karahacıoğlu/Parlar, s. 75 vd.

50 Peksöz, s. 200; Umar/Yılmaz, s. 5.

51 Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 481.

52 Umar/Yılmaz, s. 5; Atalay, s. 6.

53 Türk Medenî Kanunu'nun 294'üncü maddesine göre; "*İtiraz eden, kocanın baba olmadığını ispatla yükümlüdür.*"

Hayatın olağan akışına aykırılık kavramının ispat yüküne ilişkin genel kuralın istisnası olup olmadığı öğretide tartışmalıdır. Bir kısım yazarlara göre, burada genel kuralın istisnası bulunmayıp, hâkim tarafından sonuç çıkarımında kullanılabilecek bir fiilî karine mevcuttur[54]. Bazı yazarlar ise, normal duruma dayanan kişiye ispat yükü düşmeyeceğini ve normal durumun aksini iddia edenin ispat yükü altında olduğunu belirtmektedirler[55].

Yargıtay, normal durumun aksini iddia edenin yani hayatın olağan akışına aykırı iddia ya da savunmada bulunan kişinin ispat yükü altında olduğunu kabul etmektedir[56].

Kanımızca, hayatın olağan akışına aykırılık kavramı gibi fiilî karinelerin ispat yüküne ilişkin istisnaî bir durum olup olmadığının belirlenebilmesi için ispat faaliyetine dâhil olup olmadığının tespit edilmesi gereklidir. Bu konu, öğretide de tartışma konusu olmuş, fiilî karinenin mevcut olduğu hâllerde, delil gösterme yükünün karşı tarafa geçtiği, ispata lüzum olmadığı veya ispat yükünün yer değiştirdiği gibi farklı mahiyetteki görüşler ileri sürülmüştür[57].

Yargıtay, hayatın olağan akışına aykırılık kavramında olduğu gibi fiilî karinelerin ispat yükü kuralları ile ilgili olduğunu ve ispat yükünün yer değiştirdiği görüşündedir[58]. Bu açıdan, iddia veya savunmanın dayanağı olan vakıanın normal durumun aksine, hayatın

54 Pekcanıtez/Atalay/Özekes, 446.

55 Umar/Yılmaz, s. 62; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 362; Demir, s. 3.

56 "Gerek doktrinde, gerek Yargıtay içtihatlarında kabul edildiği üzere ispat yükü, hayatın olağan akışına aykırı durumu iddia eden kimseye düşer. Y. 3. HD, 26.09.2016 tarih ve 2016/11371 E. ve 2016/11237 K., (UYAP, Erişim tarihi: 04.06.2022).

57 Umar/Yılmaz, s. 166; Göksu, s. 63.

58 "Fiili karine lehine olan taraf, o hususu (vakıayı) ispat etmiş sayılır. Bu durumda karşı tarafın fiili karinenin aksini ispat etmesi gerekir. Zira doktrinde hemen hemen tüm yazarların birleştiği ve Yargıtay uygulamasında da kararlılık ifade eden ölçüye göre ispat yükü, hayatın olağan akışına aykırı iddia ve savunmada bulunana düşer." Y. 3. HD, 30.09.2021 tarih ve 2021/3997 E., 2021/9390 K., (UYAP, Erişim tarihi: 04.06.2022).

olağan akışına aykırı olması hâlinde, ispat yükü, bunu iddia eden tarafa ait olacaktır. Normal durum ölçütüne dayanan tarafın bu iddiasını ispat etmesi gerekli değildir. Normal olarak var olan bir duruma dayanan tarafa, ispat yükü düşmeyecektir[59].

3. Hayatın Olağan Akışına Aykırılık Kavramının Yargıtay Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi

Yargıtay uygulamalarında sıklıkla hayatın olağan akışına aykırılık kavramından bahsedilmektedir. Hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, muris muvazaası[60], tasarrufun iptali[61], organik bağın belirlenmesi[62], iyiniyetin tespiti[63], ziynet eşyalarının iadesi[64], borcun ifası[65], yıllık üc-

59 Belgesay, Mustafa Reşit: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, I-Teoriler-İsbat Teorisi, 3. Bası, İstanbul, 1950, s. 11.

60 "Öte yandan mirasbırakanın mal kaçırmak istemesi halinde geriye azımsanmayacak miktarda taşınmaz bırakması da hayatın olağan akışına aykırıdır. Bölge adliye mahkemesince, davalının savunmasını ispat edemediği kabul gerekçelerinden biri yapılmış ise de, öncelikle, çekişmeli temlikin mirastan mal kaçırma amaçlı ve muvazaalı olduğunu davacının ispat etmesi gerektiği, davacı tarafın dosya kapsamından iddiasını ispat edemediği anlaşıldığından ispat yükünü ters çevirmek suretiyle sonuca gidilmesi hatalıdır." Y. 1. HD, 09.02.2021 tarih ve 2019/7 E., 2021/661K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022).

61 "Davalının 19 yaşlarında bir öğrenci olduğu, düzenli bir gelirinin bulunmadığı, ailesine bağımlı olarak yaşadığı, hayatın olağan akışına aykırı olarak böyle bir kişinin Mercedes, Jetta gibi piyasa değerleri yüksek olan araçları satın alamayacağı anlaşılmaktadır." Y. 17. HD, 27.10.2020 tarih ve 2019/2825 E., 2020/6311K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022).

62 "Dahili davalı ….. şirketinin Yenimahalle, diğer davalıların ise Etimesgut ilçesinde hizmet verdiği, davalı borçlu …… şirketi ile dahili davalının sahipleri/yöneticileri arasında da herhangi bir organik bağ olduğunun davacı tarafından ispat edilemediği gibi, dahili davalıya sadece "dal merkezi ruhsatının" devredilmiş olduğu, dal merkezi ruhsatının ticari işletme devri niteliğinde veya ticari işletmenin önemli bir kısmının devri niteliğinde de bulunmamasına, dava konusu ruhsatın aynı sektördeki işletme tarafından alınmasının da hayatın olağan akışına uygun olmasına göre…" Y. 4. HD, 16.03.2022 tarih ve 2021/21557 E., 2022/5072K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022).

63 "Davalının davacılarla aynı köyde yaşaması nedeniyle, çekişmeli taşınmazların davacıların murisinden kaldığını bilmesinin hayatın olağan akışına uygun ola-

retli izinden kaynaklı işçilik alacağının belirlenmesi[66] gibi özel hukukun birçok alanında, Yargıtay tarafından uygulanmaktadır. Söz konusu uygulamaların ortak özelliği, Yargıtay'ın hayatın olağan akışına aykırılık kavramını, ispat yükü bağlamında değerlendirmesidir. Bununla birlikte, hayatın olağan akışına aykırılık kavramının Yargıtay'ca ispat yükü dışında farklı alanlarda da kullanıldığı görülmektedir.

Yargıtay, bazı uygulamalarında hayatın olağan akışına aykırılık kavramını, ispatın yapılış şekli, başka bir ifade ile ispat hukuku kuralları arasında değerlendirmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun

cağı bu haliyle davalının iyiniyetli olmadığı anlaşılmış olup, açıklanan nedenlerle davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken davanın reddine karar verilmesi isabetsizdir ." Y. 1. HD, 08.02.2022 tarih ve 2021/3706 E., 2022/841K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022).

64 "Davalı-karşı davacı kadın, dava dilekçesinde talep ettiği ziynet eşyalarının davacı-karşı davalı erkekte olduğunu iddia etmiştir, erkek ise altınların kendisinde olmadığını, altınların kadının annesine ait kasada olduğunu ileri sürmüştür. Davalıkarşı davacı kadın ziynet eşyasının erkekte kaldığını ispat yükü altındadır. Ziynet eşyalarının niteliği gereği, kadının ortak konuttan ayrılırken yanında götürmesi hayatın olağan akışına uygun düşer." Y. 2. HD, 13.2.2020 tarih ve 2020/146E., 2020/1083 K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022).

65 "Bu durumda, banka hesap numarasına yapılan ödemeden takipten sonra alacaklının ya da vekilinin haberdar edildiği ispatlanamadığından ve alacaklının her gün ve saatte banka hesabını denetlemesi hayatın olağan akışı içinde mümkün bulunmadığından dolayı bu ödemenin kısmi ödeme olduğunun kabulü gerekir." Y. 6. HD, 10.03.2022 tarih ve 2022/895 E., 2022/1288K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022).

66 "Mahkemece davacının 25 yılı aşkın çalışma süresi boyunca 135 gün yıllık izin kullandığı kabul edilerek 325 gün üzerinden hesaplanan yıllık izin ücreti alacağı hüküm altına alınmıştır. Davacının bu süre içinde sadece 135 gün izin kullanmasının hayatın olağan akışına aykırı olduğu düşünülerek, izin alacağı konusunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 31. maddesi gereğince hâkimin davayı aydınlatma yükümlülüğü kapsamında davacının açık beyanı alınarak sonuca gidilmesi…" Y. 9. HD, 28.03.2022 tarih ve 2021/12704 E., 2022/4069 K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022); Ayrıntılı bilgi için bkz. Laçiner, Vedat: "İşçiye Ara Dinlenmesi Verilememesini Hayatın Olağan Akışına Aykırı Bulan Yargıtay Kararları Üzerine bir Değerlendirme", (İstanbul Barosu Dergisi, C.95, S.1 Y. Ocak-2021, s. 247-253), s. 248.

geçmiş yıllardaki bir kararında, hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, ispat hukuku kurallarından, "*senede karşı tanıkla ispat yasağı*"nın bir istisnası olarak nitelendirilmiştir[67].

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun söz konusu kararı, öğretide tartışma konusu olmuştur. Bir kısım yazarlar, senetle ispat mecburiyetinin tamamen terk edilip, serbest delil sisteminin benimsenmesinin isabetli olmadığını ancak, bu kararın senetle ispata ilişkin kuraldaki sertliklerin giderilmesinde ilerleme sağladığını ifade etmiştir[68].

Bazı yazarlar ise, senede karşı tanıkla ispat kuralının açıkça göz ardı edilerek karar verildiğini, ispata ilişkin katı kuralların somut olay adaletine uygun olmadığı durumlarda başka bir ispat sisteminin düşünülebileceğini belirtmiştir[69]. Bir başka yazar ise, kararı eleştirerek, hayatın olağan akışına aykırılık kavramının, senede karşı tanıkla ispat yasağını ortadan kaldırabilecek mahiyette olmadığını, bu fiilî karineye, somut olay açısından dayanılabileceği düşünülse dahi fiilî karine ile davanın ya da savunmanın ispat edilemeyeceğini ileri sürmüştür[70].

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, hayatın olağan akışına aykırılık kavramını, senede karşı tanıkla ispat kuralının istisnası olarak nitelediği uygulamalarına, yakın tarihli bir kararında da, yer vermiştir. Yargıtay, kambiyo senedi mahiyetindeki bonoya karşı ileri sürülen iddialarda hayatın olağan akışına aykırılık kavramını uygulayarak, senede karşı tanıkla ispat yasağı kuralının istisnalarını genişletmiştir[71].

---

67 YHGK'nın 20.03.2002 tarih ve 2002/13-177 E 2002/206 sayılı kararı, ayrıntılı bilgi için bkz. Göksu, 62-63.

68 Alangoya, s. 269.

69 Karaarslan, Varol: "Senetle İspat Mecburiyeti Gerçekten Bir Mecburiyet Mi?, (MİHDER, C. 15, S. 44, Y. 2019, s. 813-846), s. 825.

70 Göksu, s. 63.

71 "Yukarıda yapılan açıklamalar, dosya kapsamı itibariyle taraflar arasındaki maddi ve hukuki olguların gerçekleşme biçimi, kambiyo hukuku ilkeleri ve hayatın olağan akışı kavramı bir bütün olarak değerlendirildiğinde; davaya konu kambiyo senedinin alacaklı ve borçlu dışında …. adlı bir şahıs tarafından düzenlendiği, senedin rakam ve yazı ile yazılan bedelleri ile alacaklı ve borçlu

Öğretide, Yargıtay'ın hayatın olağan akışına aykırılığı, senede karşı tanıkla ispat kuralının istisnası olarak uyguladığı her iki kararı, kuralın istisnaları konusunda fikir birliğinin oluşmaması ve özellikle uyuşmazlığın bir kambiyo senedine ilişkin olması durumunda kuralın istisnalarının nasıl uygulanması gerektiği konusunda zihin karışıklığı yaşandığı ifade edilerek, eleştirilmiştir[72].

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun, yukarıda yer verilen ve hayatın olağan akışına aykırılık kavramının senede karşı tanıkla ispat yasağı kuralının istisnası olarak değerlendiren her iki kararına karşılık, söz konusu kavramın bu kuralın bir istisnası olmadığını belirtilen kararları da mevcuttur. İlgili karara konu olan somut olayda, davacıların miras haklarının elde edilmesini engellemek amacıyla düzenlendiği ileri sürülen bono nedeniyle açılan menfi tespit davasında, senede karşı olan iddiaların ancak, kesin delil ile ispat edilebileceği değerlendirilmiştir[73].

isimlerinin tek bir seferde bu şahıs tarafından yazıldığı, senette herhangi bir tahrifat bulunmadığı hususu taraflar arasında uyuşmazlık konusu değildir. Ancak davalının, bankadan kredi çekmek suretiyle kendisinden toplam 67.000,00TL bedel ile daire satın alan davacıya 900.000,00TL gibi davacının mali durumu ile izah edilemeyecek yüksek meblağı herhangi bir teminat olmaksızın elden verdiği iddiasının hayatın olağan akışına (genel hayat tecrübelerine) aykırı olduğu, hayatın olağan akışına dayanan kişinin, artık iddiasını ispatla yükümlü olmadığı, senedin tanzim edildiği 2009 tarihi itibariyle 900.000,00TL miktarında bir paranın genellikle banka aracılığıyla el değiştirdiği, 5083 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun ve bu kapsamda çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca 01.01.2009 tarihinden itibaren YTL kullanımından vazgeçilerek yeniden TL ibaresine geçildiği, bu nedenle senetteki bedelin tanzimi sırasında kavram karışıklığı nedeniyle senetteki yazı ile gösterilen bedelin, rakamla gösterilen bedelden bin kat fazla olduğu dikkate alındığında mahkemece eldeki menfi tespit davasının kabulüne yönelik önceki kararda direnilmesi yerindedir." YHGK, 18.06.2019 tarih ve 2017/19-827 E., 2019/689K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022).

72 Karaaslan, s. 827.

73 "Davacıların miras haklarını almalarını engellemek amacıyla düzenlendiği ileri sürülen bono nedeniyle açılan menfi tespit ve istirdat istemine ilişkin eldeki davada, HMK'nın 201. maddesi uyarınca senede bağlı olan her çeşit iddiaya karşı defi olarak ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, başka bir kararına konu olayda, davalının yirmi yıl önce davacıya verdiğini savunduğu bedelin yüz elli hâkim maaşına tekabül ettiği, davalının kendi beyanına göre de, bu para ile üç daire alınılabilecek iken kiracı olarak oturmaya devam edip, paraya ihtiyacı olmayan davacıya vermesinin hayatın olağan akışına uygun düşmediği, davacının gözünün iyi görmemesi ve askerlikte imza atabilecek ve adını yazabilecek kadar okuma ve yazmayı zayıf bilmesinden davalının faydalanarak takip konusu senedi imzalattığı gerekçesiyle mahkemece davanın kabulüne dair verilen kararı, senede karşı olan iddiaların ancak kesin delille ispatlanabileceği gerekçesiyle yerinde görmemiştir. Yargıtay, bu kararında hayatın olağan akışına aykırılık kavramının, senede karşı tanıkla ispat kuralının istisnası olmadığını açıkça belirtmektedir[74].

Yargıtay, hayatın olağan akışına aykırılık kavramını, HMK'nın 200'üncü maddesinde düzenlenen, senetle (kesin delil) ile ispat zorunluluğu bağlamında da değerlendirmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, sözlü olarak yapılan eser sözleşmesinin HMK'nın 200'üncü maddesinin birinci fıkrasındaki senetle ispat zorunluluğu gereğince kesin delille ispatlanması gerektiği, hayatın olağan akışına aykırılık kavramının bu kurumun istisnası olmadığını belirtmiştir[75].

---

azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemler, ispat sınırından az bir miktara ilişkin olsa bile ancak senetle ispat edilebilir. Ancak hükümde öngörülen senede karşı senetle ispat kuralı senedin tarafları için geçerlidir. Senedin tarafları kavramına külli halefler yani mirasçılar da dâhil olduğundan, mirasçıların külli halef sıfatıyla senede karşı dava açmaları hâlinde, iddialarını ancak senetle (yazılı delille) ispat edebilirler. " YHGK, 18.02.2021 tarih ve 2018(19) 11-1013 E., 2021/105K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022).

74 "Somut olayda, davacı/borçlu, emre yazılı 42.000,00 TL bedelli bonoda yer alan imzasını inkâr etmiş değildir. Senet sebepten mücerret olmakla, davacının ileri sürdüğü iddiaların varlığını yazılı delille ispat yükü altında olduğunun kabulü gereklidir.", YHGK, 14.05.2014, tarih ve 2013/19-1155 E. , 2014/660 K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2014).

75 "Özel Dairenin bozma kararında davacı şirketin 22.02.2008 tarihinde sözlü olarak kırk mağaza için sipariş verildiği iddiasının, taraflar arasındaki ilişkinin yürüyüş şekline ve hayatın olağan akışına uygun olduğu belirtilmiştir. Ne var ki

Kanımızca, hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, ispat yükü ile ilgili olsa da ispatın şekli ve ispat kuralları ile ilgili değildir[76]. Hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu sistemindeki senetle (kesin delil) ispat (HMK, m. 200/1) veya senede karşı tanıkla ispat yasağı (HMK, m. 201) kurallarının istisnaları arasında düzenlenmemiştir. Senede karşı tanıkla ispat yasağının istisnası, delil başlangıcı (HMK, m. 202) ve HMK'nın 203'üncü maddesindeki sayılı hâllerden bazılarıdır[77]. Bu açıdan hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, senetle ispat kurallarının (özelde tanıkla ispat yasağının) istisnası kapsamında düzenlenmediğinden yüksek mahkeme içtihatları ile istisna getirilmesi, kuralın uygulama alanını oldukça daraltmaktadır[78].

SONUÇ

Hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, yazılı ya da yazısız hukuk kuralları ile düzenlenmemiş, yargısal içtihatlarla geliştirilmiştir. Bu yönüyle, içeriği, kapsamı ve hukukî niteliğinin belirlenmesinde güçlük yaşanmakta, kavramın benzeri bir takım müesseselerden ayırt edilmesi, zorlaşmaktadır. Hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, örf ve adet hukuku kuralları gibi kişi ve toplum davranışlarının düzenlenmesini içermediğinden bir hukuk kuralı değildir. Hayat ve tecrübe kuralları ile uyumlu olsa da, tecrübe kurallarının temelini oluşturduğu ilk görünüş

her iki tarafın tacir olduğu ve işin tarafların ticari işletmesiyle ilgili olduğu, ticari kayıtların esas alınmasının gerekli olduğu somut olayda; dava tarihinde ve uyuşmazlığın ortaya çıktığı tarihte yürürlükte bulunan ve uygulanması gereken mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 20/2. maddesindeki (TTK m. 18/2) düzenlemeye göre her tacirin, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi, başka bir anlatımla aynı ticaret alanında faaliyet gösteren tedbirli ve öngörülü bir tacirden beklenen özeni göstermesi zorunlu olduğundan; bir hukuk kuralına dayanmaksızın, olaylara yorum getirmede kullanılan ve hayat tecrübesi kuralları ile oluşturulan ölçü ve prensiplerden biri olan "hayatın olağan akışı" kriterinin, "senetle ispat zorunluluğu"na ilişkin kuralı değiştiremeyeceği de açıktır." YHGK, 08.04.2021 tarih ve 2017/14-425E., 2021/440K., (UYAP, Erişim tarihi: 05.06.2022).

76 Göksu, s. 63.

77 Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 510.

78 Göksu, 64.

ispatı ile bazı açılardan farklılaşmaktadır. Öğretide ve uygulamada hayatın olağan akışı kavramı, fiili karineler arasında değerlendirilmektedir.

İspat yükü, tarafların iddia ve savunmalarının dayanağı olan vakıanın ispat edilememesi hâlinde aleyhte bir kararla karşılaşma tehlikesidir. Uygulama ve öğretide genel kabul gören görüş, hayatın olağan akışına aykırı iddia veya savunmada bulunan tarafın ispat yükü altında olduğudur.

Yargıtay, hayatın olağan akışına aykırılık kavramını genellikle, ispat yükünün belirlenmesinde kullanmaktadır. Bununla birlikte, kavramın kullanım alanı, Yargıtay uygulamalarında değişiklik göstermektedir. Yargıtay, hayatın olağan akışına aykırılık kavramını, bazı durumlarda senede karşı tanıkla ispat yasağı kuralının istisnası olarak değerlendirmiştir. Buna karşılık, Yargıtay'ın hayatın olağan akışına aykırılığın senetle ispata ilişkin her iki kuralın istisnası olmadığına dair kararları da bulunmaktadır. Hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, Yargıtay uygulamalarında değişiklik gösterse de, özünde ispat kuralları ve ispatın yapılış şekli ile ilgili olmayıp, ispat yükü bağlamında değerlendirilmelidir.

KISALTMALAR

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
E.	: Esas
HD	: Hukuk Dairesi
HHFD	: Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İİK	: İcra ve İflâs Kanunu
YHGK	:Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
K.	: Karar
m.	: Madde
MİHDER	: Medenî Usul ve İcra - İflâs Hukuku Dergisi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
vd.	: Ve devamı
Y.	: Yargıtay

KAYNAKÇA

Alangoya, Yavuz: Senede Karşı Senetle İspat Kuralı ve Hayatın Olağan Akışı Kavramı", (Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan, Y. 2004, s. 521-531).

Atalay, Oğuz: Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, İzmir, 2001.

Atalı, Murat/Ermenek, İbrahim/Erdoğan, Ersin: Medenî Usûl Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 2021

Başözen, Ahmet, Medeni Usul Hukukunda İlk Görünüş İspatı, Ankara, 2010.

Belgesay, Mustafa Reşit: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, I-Teoriler- İsbat Teorisi, 3. Bası, İstanbul, 1950.

Demir, Abdullah: "Yargıtay İçtihatlarındaki Hayatın Olağan Akışı Kriteri", (Terazi Dergisi, Aralık/2008, S.28, (s.129 - 133).

Ekinci, Ekrem Buğra: "Mecelle Hakkında Değerlendirmeler", (Adalet Dergisi, Y. 2019/1-2, S. 62-63, s. 335-356).

Göksu, Mustafa: "6100 sayılı Hukuku Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları", (HHFD, 2011, C.1, S. 1, s. 53-65).

Göksu, Mustafa: Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil, Ankara, 2011, (Göksu, Elektronik Delil).

Karaarslan, Varol: "Senetle İspat Mecburiyeti Gerçekten Bir Mecburiyet Mi?, (MİHDER, C. 15, S. 44, Y. 2019, s. 813-846).

Karahacıoğlu, Ali Haydar/Parlar, Aynur: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda İspat ve Deliller, Ankara, 2012.

Karslı, Abdurrahim: Medenî Muhakeme Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, 2012.

Kaplan, Onur: "Kamu Düzeni Kavramının Sportif Faaliyetler Yönünden Etkileri (İdare Hukuku Odaklı Bir Analiz)", (Yaşar Hukuk Dergisi, C.III, S.II, 2021-Temmuz, s. 35-83).

Keser, Leyla: "İlk Görünüş İspatı", (Prof. Dr Mahmut Tevfik Birsel'e Armağan, İzmir, 2001, s. 231-250).

Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

Laçiner, Vedat: "İşçiye Ara Dinlenmesi Verilememesini Hayatın Olağan Akışına Aykırı Bulan Yargıtay Kararları Üzerine bir Değerlendirme", (İstanbul Barosu Dergisi, C.95, S.1 Y. Ocak - 2021, s. 247-253).

Özdemir, Ali: "Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması Örneği)", (International Journal Of Legal Progress, Volume: 2, Number: 2, 2016, s. 78-115).

Öztan, Bilge: Medenî Hukukun Temel Kavramları, 23. Baskı, Ankara, 2006.

Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet: Medeni Usul Hukuku, 12. Baskı, Ankara, 2011.

Peksöz, Vildan: "Ziynet Eşyalarının İadesi Davasında İspat Yükü", (İstanbul Hukuk Mecmuası, Y. 2021, S. 79/1, s. 193-209).

Taşpınar, Sema: "Fiili Karinelerin İspat Yükünün Dağılımındaki Rolü", (AÜHFD, S.1996/1-4, s. 533-571).

Umar, Bilge/Yılmaz, Ejder: İsbat Yükü, İstanbul, 1980.

Uyar, Talih: "İİK'nın 280. Maddesi Kapsamında İptale Tâbi Kimi Tasarruflar", (ABD, S. 2014/3, s. 414-448).

Yıldırım, Kamil: Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul, 1990.

Topuz, Gökçen: Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat, Ankara, 2012.

Yararlanılan İnternet Siteleri

https://sozluk.gov.tr/, (Erişim tarihi: 02.06.2022).